

E-ISSN 2014-0843

opini3n

Europa

171

GENER
2013

DRET A LA SECESSI3: EXPLORAR LA VIA CANADENCA

Roberto Toscano, Investigador S3nior Associat, CIDOB

En els 3ltims mesos s'ha obert amb for3a el debat sobre el dret a la secessi3 en estats que formen part de la Uni3 Europea, com Espanya i el Regne Unit. Aquest debat no es produeix en el buit, sin3 que existeixen precedents que val la pena explorar. Especialment rellevant 3s el cas canadenc, ja que en aquest pa3 s'ha avan3at molt en la reflexi3 i s'han pres decisions i dut a terme accions que poden servir de refer3ncia per al debat plantejat a Europa.

Entre els molts textos de dret constitucional i internacional que tracten de la secessi3, sembla particularment interessant prendre com a punt de refer3ncia 3til l'opini3 que a l'agost de 1998 la Cort Suprema de Canad3 (que actua tamb3 com a Tribunal Constitucional) va emetre sobre els aspectes legals (tant de dret constitucional com de dret internacional) d'una hipot3tica secessi3 de Quebec.

Les preguntes que la Cort va contestar van ser dues:

1. Sobre la base de la Constituci3 canadenc: existeix el dret de Quebec de separar-se unilateralment de Canad3?
2. Podria Quebec apel·lar al dret de secessi3 sobre la base del dret internacional? I en particular, pot fer refer3ncia al dret d'autodeterminaci3?

En la seva resposta a la primera pregunta, la Cort Suprema canadenc parteix de la consideraci3 que, tot i que sigui essencial desenvolupar una reflexi3 sobre el tema comen3ant pel concepte de democr3cia, la democr3cia no pot ser entesa 3nicament com el poder de la majoria. Si considerem les conseq3ncies d'una secessi3 de Quebec – afegeix – hem de tenir en compte el fet de l'exist3ncia de profunds i extensos vincles (econ3mics, socials, pol3tics i culturals) que interessen als ciutadans de Canad3 en el seu conjunt, i que quedarien amena3ats per una decisi3 dels habitants de Quebec de trencar els lla3os que els uneixen a Canad3. Per aquesta ra3 cal excloure que la secessi3 pugui realitzar-se de manera unilateral, en altres paraules, sense dur a terme una negociaci3 amb els altres membres de la Federaci3.

D'altra banda, també és cert que si Quebec s'expressés amb una clara majoria a favor de la secessió això atribuiria a la secessió mateixa una legitimitat democràtica que hauria de ser reconeguda necessàriament per tots els altres membres de la Federació.

Segons la Cort, Quebec, a pesar que obtingués un clar resultat referendari a favor de la secessió, no podria dictar unilateralment les condicions de la seva secessió als altres membres de la Federació. El vot democràtic, per si mateix, no tindria un efecte legal. Però tampoc es podria sostenir el contrari, en el sentit que la continuïtat de l'ordre constitucional de Canadà no podria ignorar una clara expressió de la voluntat d'una clara majoria de ciutadans de Quebec de no romandre a Canadà. Les altres províncies i el Govern federal no tindrien cap base per negar el dret del Govern de Quebec a tractar d'aconseguir la secessió, a condició que en fer-ho el Govern de Quebec respectés els drets dels altres ciutadans canadencs.

L'única cosa veritablement "unilateral" en aquest procés seria la promoció d'un referèndum, com a via per esbrinar l'orientació majoritària de la població de Quebec, però aquest constituiria solament l'inici d'un procés que imposaria una esmena a la Constitució, i obriria un procés de negociació el desenllaç final de la qual – diu la Cort – no es pot en cap cas donar per descomptat. No tindria sentit, en altres termes, suposar que el fet d'entaular la negociació impliqui l'existència d'un dret legal absolut a la secessió. Ni, d'altra banda, es podria imaginar la continuïtat de l'actual Canadà com si els ciutadans de Quebec no s'haguessin expressat amb claredat sobre el seu desig de secessió.

L'enfocament de la negociació seria la recerca d'una conciliació entre els diferents drets i obligacions de les "dues majories": la de Quebec i la de Canadà en el seu conjunt. Ningú en aquesta negociació tindria el dret a dictar les seves pròpies condicions.

Pel que fa a la segona pregunta, sobre el dret internacional, i en particular l'autodeterminació, la Cort es va pronunciar en el sentit que tots els textos internacionals (i en particular la Carta de Nacions Unides) no reconeixen el dret d'autodeterminació com a absolut, sinó que ho condicionen amb un altre principi fonamental de les relacions internacionals: la integritat territorial dels estats. Afegeix també la Cort que l'autodeterminació, entesa com a dret a formar el seu propi Estat separant-se d'un altre, es basa sobre el supòsit de l'existència d'una situació colonial o d'opressió i negació de drets, i – a la vista del sistema constitucional canadenc i de l'actual pràctica política del país – dicta que els habitants de Quebec no poden raonablement afirmar que se'ls estigui negant de cap manera la participació política i l'accés als diferents nivells de govern.

En conclusió, allò que sembla particularment interessant en l'opinió de la Cort Suprema canadenca és que no pren partit, des d'un punt de vista legal, entre separatisme i preservació de la unitat nacional, sinó que desplaça tot el raonament cap a les modalitats d'una possible secessió, admissible en teoria però en cap cas considerada prèviament com un dret indiscutible. La Cort centra el seu raonament, que és legal però també polític, sobre la presència de drets i deures diferents i contraposats (els de els qui volen separar-se i els de el país en el seu conjunt) que cal integrar a través d'una negociació, negociació que es converteix en el veritable punt focal de la qüestió, abandonant les pretensions maximalistes i no negociables de "separatistes" i "unitaris".

Una anàlisi molt sofisticada, molt civilitzada, molt poc dogmàtica, que mereixeria una atenta consideració davant els exemples que s'estan produint a Europa i que expressen tensions territorials per a la resolució de les quals el cas del Quebec podria constituir una valuosa referència.